

การสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือก ของกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายสันติอโศกจังหวัดสงขลา¹

सानิจจ์ วิริยะกิจสุนทร²

ปัญหาการสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของเครือข่ายสันติอโศกในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งถูกทำให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างมักจำกัดเฉพาะปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานในการขับเคลื่อนงานของเครือข่าย และสมาชิกมีเฉพาะกลุ่มคนวัยสูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการวัยเกษียณอายุ ฯลฯ ทว่าในความเป็นไปของปัญหาที่ “เครือข่ายสันติอโศกในพื้นที่ภาคใต้” ประสบนั้นมีความสลับซับซ้อนกว่าภาพที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป เนื่องจาก “การสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือก” ไม่ได้เป็นการขับเคลื่อนงานไปเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การจัดการผลผลิต และการบริโภคเท่านั้น หากแต่ยังมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม การผลิตสร้างอุดมการณ์ วิธีคิดและค่านิยม ความหมายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในขบวนการสร้างปฏิบัติการอยู่ตลอดเวลา สามารถกล่าวได้ว่าเป็นประดิษฐกรรมทางสังคม (socially constructed entity) ประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการสร้างอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจทางเลือกใหม่ หากยังผลิตสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ ระบบคุณค่าและค่านิยมใหม่ๆ หรือฟื้นฟูผลิตซ้ำค่านิยมในอดีตที่ถูกให้ความสำคัญน้อยลงไปในปัจจุบัน ซึ่งกฎเกณฑ์ดังกล่าวกลายเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในเครือข่าย กำหนดวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิตที่หลุดจากกรอบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปในสังคม

บทความชิ้นนี้ ต้องการที่จะตอบคำถามว่า ปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายสันติอโศกในจังหวัดสงขลา ด้านการผลิต การจัดการผลผลิต และการบริโภคเป็นอย่างไร เกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในแต่ละช่วงของประวัติศาสตร์ และก่อให้เกิดผลต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร อย่างไร และปฏิบัติการที่สร้างขึ้นสามารถสร้างทุนทางสังคมจนก่อให้เกิดการยอมรับของคนในขอบข่ายที่กว้างขวางขึ้นได้อย่างไร โดยเนื้อหาบทความแบ่งเป็น 3 ส่วนที่สำคัญ คือ (1) กล่าวถึงพลวัตการสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายสันติอโศกในจังหวัดสงขลา และผลต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร (2) กล่าวถึงการสร้างทุนทางสังคมจนก่อให้เกิดการยอมรับของสังคม (3) เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังแสดงให้เห็นเป็นลำดับ

1. พลวัตการสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายสันติอโศกในจังหวัดสงขลา และผลต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร

ในปี พ.ศ.2538 เกิดกลุ่มคนชั้นกลางที่เข้าใจปัญหาของเกษตรกร และมีอุดมคติที่จะช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถออกจากปัญหาได้โดยพยายามที่จะนำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจทางเลือกเพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร ดังกล่าว คือ กลุ่ม “สงขลาอโศก” เริ่มต้นปฏิบัติการด้วยยุทธศาสตร์ “การตลาดคุณธรรม” โดยชูแนวคิดการจัดการตลาดที่เป็นธรรม และยั่งยืนลดการเอาเปรียบระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยมีผู้นำกลุ่ม คือ นายภาณุ พิทักษ์เผ่า เกษตรกรเจ้าของสวนเกษตรอินทรีย์ในอำเภอรัตนภูมิ และคุณดวงดาว รัตนะ เกษตรกรตำบลบ้านพรุ ที่ทำธุรกิจเพาะขยายพันธุ์เห็ดไร้สารพิษแบบครบวงจร ร่วมกับเกษตรกรที่สมาชิกชาวอโศกท่านอื่นๆ ที่กระจายอยู่ในจังหวัดสงขลา จากฐานคิดในการดำเนินการที่ต้องการสร้างผู้ผลิตอาหารที่ไร้สารพิษสามารถจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรมให้แก่ผู้บริโภค เมื่อ

¹ บทความนี้สรุปมาจากวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) ของผู้เขียนซึ่งได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประจำปีการศึกษา 2552 งบประมาณ พ.ศ.2553

² นักศึกษาปริญญาโทสาขาวัฒนธรรมศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ปี พ.ศ.2540 ผลจากยุทธศาสตร์ดังกล่าวพัฒนาไปสู่การเกิด “ร้านอาหารครัวเพื่อนสุขภาพ” จังหวัดสงขลา จนกลายเป็นศูนย์กลางในการรับซื้อผลผลิต การแปรรูปและการกระจายสินค้าอาหารปลอดภัยจาก ผู้ผลิตซึ่งเป็นสมาชิกในเครือข่าย ชาวอโศกเป็นหลัก ปี พ.ศ. 2543 ผู้นำของกลุ่ม สงขลาอโศก ได้เข้าร่วม ขยายงานด้านการเผยแพร่ความรู้และสร้างเครือข่ายเกษตรกร โดยเข้ารับตำแหน่งผู้อำนวยการ “ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรภาคใต้” ตั้งอยู่ภายใน ชุมชน “ทะเลธรรมอโศก” ณ ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง หลังจากฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่ภาคใต้มาระยะหนึ่งพบว่า มีเกษตรกรผู้ปลูกพืช ผักผลไม้ไร้สารพิษเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ต่อมาอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า ได้ลาออกจากการทำงาน ฝึกอบรมที่ศูนย์แห่งนี้ด้วยภาระงานที่ต้องดูแลร้านอาหารเพื่อนสุขภาพในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีการขยายสาขาเพิ่มเป็น 2 ร้านในช่วงเวลาต่อมา

ร้านอาหารครัวเพื่อนสุขภาพ

ต่อมา กลุ่ม “สงขลาอโศก” เริ่มมีการปรับเปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า “เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท” โดยยังคงทำงานภาคประชาสังคมเพื่อส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตพืชผักแบบอินทรีย์ และดำเนินงานร้านอาหารเพื่อนสุขภาพมาอย่างต่อเนื่อง จนในปี พ.ศ.2549 ทางอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า ได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการจัดทำ “แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา” เกิดขึ้นจากองค์การภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาที่คิดจะสร้างเครื่องมือในการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในการสร้างสุขภาวะที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมคนสงขลา โดยการสนับสนุนงบประมาณแบบบูรณาการระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สวรส.ภาคใต้ มอ.) และ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) โดยได้เชิญอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า และ คุณกำราบ พานทอง ผู้ประสานเครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือกภาคใต้ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมทำงานในประเด็น “เกษตรกรเพื่อสุขภาพและอาหารปลอดภัย” ซึ่งเป็น 1 ใน 14 ของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา หลังจากนั้นได้เกิดโครงการต่อเนื่องมากมาย เช่น โครงการนำร่องการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรวิถีธรรมเพื่อสุขภาวะคนสงขลา, โครงการสังเคราะห์ชุดความรู้ด้านเกษตรและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ ฯลฯ

พัฒนาต่อมา ของ “เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท” ได้มีการ จัดทะเบียนกลุ่มและเครือข่ายใหม่ที่ถูกต้อง ตามกฎหมายว่า “สมาคมเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท” เมื่อพิจารณาปฏิบัติการ (practice) ดังกล่าวของทางสมาคมฯ ในฐานะ “ผู้กระทำการ” (agency) ซึ่งพยายามที่จะสร้างสรรค์ เลือกรูปแบบใหม่ หลบเลี่ยง จากระเบียบกฎเกณฑ์ของโครงสร้างความเป็น

ชาวอโศกบางอย่าง ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดและปัญหาด้านการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ปัญหาอคติและความขัดแย้งทางศาสนา หรือกลุ่มที่ทำผิดข้อกฎหมาย ผิดระเบียบข้อบังคับทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่กักขังอัตลักษณ์ของชาวอโศกในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา

การสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรเครือข่าย “สมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท” เกิดขึ้นเพื่อการต่อสู้ ต่อรอง กับโครงสร้างอำนาจที่มากดทับหรือสร้างปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานในช่วงเวลาที่ผ่านมา และในอีกด้านหนึ่งช่วยให้กลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายสามารถหลุดพ้นจากการกักขังอัตลักษณ์ในด้านลบของชาวอโศกที่ผ่านมา ด้วย ซึ่งผลจากการสร้างปฏิบัติการดังกล่าวพบว่า มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างปฏิบัติการของเครือข่าย โดยละไว้ที่จะไม่พูดหรือ กล่าวถึงความเป็นกลุ่มชาวอโศกของสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท แต่จะพูดถึงเรื่อง “เกษตรเพื่อสุขภาพและความปลอดภัยในอาหาร” “การคุ้มครองผู้บริโภค” “การผลิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสร้างสุขภาวะที่ดีให้แก่ผู้บริโภค” เป็นต้น ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสาธารณะที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับเห็นถึงความสำคัญในการร่วมแก้ปัญหาและสนับสนุนในการสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะการสร้างปฏิบัติการที่ไปสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ปลอดภัยด้านอาหาร (food safety) ของกระทรวงสาธารณสุขทำให้เกิดความร่วมมือกับทางโรงพยาบาลหาดใหญ่เกิดโครงการ “ผักปลอดภัยคนปลอดภัย” โดยทางโรงพยาบาลได้ทำสัญญาสั่งซื้อผลผลิตจากเกษตรกร ผู้ผลิตอาหารปลอดภัยตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขเพื่อประกอบอาหารให้กับผู้ป่วยในโรงพยาบาล

โครงการ “ผักปลอดภัยคนปลอดภัย” ของโรงพยาบาลหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเป็นโครงการต้นแบบนำร่องการรับซื้อพืชผักปลอดสารพิษจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดมาตรฐานการรับซื้อไว้ 3 แบบ คือ (1) เป็นผักที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับรองให้ใช้สารเคมีระยะเริ่มต้น เว้นระยะก่อนเก็บ (2) เป็นผักที่โรงพยาบาลเห็นว่าปลอดภัยจากสารพิษ³ คือใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์แค่ ร้อยละ 10 และห้ามใช้สารเคมีอย่างอื่น เช่น ยาฆ่าแมลง, ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ (3) ผักไร้สารพิษ⁴ คือใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และใช้น้ำหมักชีวภาพ ในขณะที่เดียวกันทางโครงการได้จัดให้มีตลาดนัดอาหารปลอดภัยภายในบริเวณโรงพยาบาลโดยจัดเป็นระบบ “สหกรณ์บริการสุขภาพ รพ.หาดใหญ่” เป็นองค์กรที่เข้ามาบริหารจัดการเกี่ยวกับระบบตลาด การจัดหาสินค้าและติดต่อเกษตรกรในบัญชีรายชื่อโดยตรง โดยทางโครงการได้กำหนดจุดขายสินค้าไว้ 2 ส่วนคือ (1) บริเวณชั้น 1 ข้างลิฟต์ดีท็อกซ์อุบัติเหตุนิว (2) บริเวณสหกรณ์บริการสุขภาพโรงพยาบาลหาดใหญ่

จากข้อมูลผู้ป่วยโรงพยาบาลหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2551 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยประมาณ 800 คนต่อวัน ทุกคนรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อต่อวัน ดังนั้นแผนกโภชนาการของทางโรงพยาบาลจะต้องเตรียมอาหารสำหรับ

³ ผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง ผักที่มีระบบการผลิตที่มีการใช้สารเคมีในการป้องกันและปราบศัตรูพืช รวมทั้งปุ๋ยเคมีเพื่อการเจริญเติบโต ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ยังมีสารพิษตกค้าง แต่ไม่เกินปริมาณที่กำหนดไว้เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 163 พ.ศ.2538 ส่วน ผักอนามัย หมายถึง ผักที่มีระบบการผลิตที่มีการใช้สารเคมีในการป้องกันและปราบปรามศัตรูพืชรวมทั้งปุ๋ยเคมีเพื่อการเจริญเติบโต ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ยังมีสารพิษตกค้างไม่เกินปริมาณที่กำหนดไว้ เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคและมีความสะอาดผ่านกรรมวิธีการปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บ เก็บยอดลดจนการขนส่ง และการบรรจุหีบห่อได้คุณลักษณะมาตรฐาน (มนัส วัฒนาศักดิ์, 2547, 96)

⁴ ผักไร้สารพิษ หมายถึง ผักที่มีระบบการผลิตที่ไม่มีการใช้สารเคมีใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสารเคมีเพื่อป้องกันและปราบศัตรูพืช หรือปุ๋ยเคมีทุกชนิด แต่จะใช้ปุ๋ยเคมีทั้งหมดและผลผลิตที่เก็บเกี่ยวแล้วต้องไม่มีสารพิษใดๆ ทั้งสิ้น (มนัส วัฒนาศักดิ์, 2547, 96)

ผู้ป่วยวันละประมาณ 2,400 คน นอกจากนี้ในร้านอาหารของโรงพยาบาลต้องผลิตอาหารจำหน่าย แก่ญาติผู้ป่วยอีก ประมาณ 5,000 คนต่อวัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าตัวเลขปริมาณการผลิตดังกล่าวต้องใช้พืชผักปลอดสารพิษในการประกอบอาหารมากมายขนาดไหน จากบัญชีรายชื่อกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการที่ตำบลบ้านพุ อำเภอนาดใหญ่ 38 แปลง , ตำบลควนลัง อำเภอนาดใหญ่ 1 แปลง,อำเภอนาทวี 10 แปลง, อำเภอกระแสดินธุ์ 20 แปลง , อำเภอสะเดา 1 แปลง, อำเภอสทิงพระ 9 แปลง, อำเภอควนเนียง 6 แปลง รวมทั้งหมด 86 แปลง นอกจากนี้ที่ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 19 แปลง เมื่อ ปี พ.ศ.2551 ทางโครงการได้กำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมสำหรับเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ คือ เกษตรกรจะต้องผ่านการฝึกอบรมที่ “ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง” ของสมาคมเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท เพื่อเป็นมาตรฐานการกลั่นกรองเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในเบื้องต้นว่ามีความรู้ความเข้าใจในการผลิตพืชผักไร้สารพิษอย่างถูกต้อง

ตลาดนัดอาหารปลอดภัย

มารุต ลอยผา ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลหาดใหญ่ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญของโครงการทำหน้าที่คอยติดตามเยี่ยมแปลงเกษตรกร ตรวจสอบติดตามประเมินผลเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการว่าได้ผลิตผักปลอดสารพิษจริงตามที่ได้ทำสัญญาไว้หรือไม่ กล่าว ถึงการทำหน้าที่นี้ว่า “ผมต้องดูคุณภาพชีวิต พฤติกรรมของเกษตรกรว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ผมมีระบบตาสับปะรดใช้ชุมชนดูกันเอง กรณีตัวอย่างเพิ่งเจอว่าเขาเอาผักมาส่ง แต่เขามีผักน้อยจึงไปเอาผักเพื่อนบ้านหรือที่ไหนไม่รู้นะ แต่ใช้สารเคมี ในการผลิตมารวบรวมเพื่อให้ได้ปริมาณเยอะๆ นี่คือเอาเงินเป็นตัวตั้งไม่มีคุณธรรม เมื่อนำมาส่งที่ฝ่ายโภชนาการของโรงพยาบาล แล้วเอาชื่อผมไปการันตีโดยที่ผมไม่รู้เรื่องเลย ระบบตาสับปะรดก็โทรมาบอกว่าผักเขาไม่มีหรือก็มีนิดเดียว แต่ที่เขาหามาได้เยอะเพราะไปรับซื้อจากเกษตรกรคนอื่นที่ไม่ได้ร่วมโครงการ ถามว่าคุณธรรมของเขามีไหม วิถีธรรมที่พูดกันมีไหม คุณมาทำบาปซ้ำซ้อนอีกแล้ว ให้ผู้ป่วยมากิน เขาจะตายร่อแร่อยู่แล้วคุณยังเอาสารพิษมาให้เขากินอีก คุณใจดำขนาดไหน ”

“ อีกราย ปลูกผักทอง ทางโรงพยาบาล มีความต้องการ 100 กิโลกรัม จึงได้แจ้งให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับทราบจะได้วางแผนการปลูกไว้ พอกลางคืนตาสับปะรดไปแอบมอง พบว่า ที่กันหลุมใช้ปุ๋ยมรดาน เพื่อฆ่ามด แมลงสรุปว่าต้องขอยกเลิกสัญญากลางคืนนั้นเลย ว่าไม่ต้องมาส่งก่อน รอเป็นแปลง หน้าแล้วกัน” (มารุต ลอยผา, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2551) กรณีดังกล่าว ทางโรงพยาบาลหาดใหญ่ ว่าต้องขึ้นบัญชีดำให้กับเกษตรกรรายนั้น ไว้ก่อนเพื่อเป็นการป้องปรามในการกระทำผิดกฎเกณฑ์ของโครงการ แต่ยังคงจะให้โอกาสต่อเกษตรกรในการปรับปรุงพฤติกรรมต่อไป เมื่อ

เห็นว่าสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกันได้ หรือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตกลงไว้ได้จริงจึงจะมาพูดคุยตกลงทำสัญญากัน อีกครั้งที่ผ่านมา ปัญหาสำคัญของโครงการ คือ ถ้าเกษตรกรผู้ผลิตไม่เกิดขึ้นหรือไม่มีการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้ก็คงเกิดขึ้นได้ยาก ซึ่งผลจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในฐานะผู้สนับสนุนในกา รรับซื้อ ผลผลิตของเกษตรกรดังกล่าว ทำให้เกษตรกรภายในกลุ่มเครือข่ายมีกำลังใจและความมั่นใจในผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้น เพราะการมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องความเจ็บป่วยของชาวบ้านและเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มเกษตรกร

ในขณะเดียวกัน “สมาคมเกษตรกรอินทรีย์วิถีไท” เป็นเครือข่ายเกษตรกรที่นำเสนอต่อสาธารณะว่า เป็นกลุ่ม เกษตรกรผู้ผลิตพืชผักไร้สารพิษและผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อสุขภาพที่ได้มาตรฐานและมีตัวตนอยู่จริง ได้ผ่านการเรียนรู้ จาก “ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็น ศูนย์ฝึกอบรมของเครือข่าย สมาคมฯ เป็นแหล่งรวบรวมองค์ ความรู้และเทคนิควิธีการทำกิจกรรมไร้สารพิษ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในการ จัดการผลผลิตที่มีลักษณะเฉพาะของ กลุ่ม และรูปแบบการบริโภคที่จะช่วยเสริมสร้างสุขภาพที่ดีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นระบบเศรษฐกิจทางเลือก ใหม่ที่ช่วย ให้ทุกฝ่ายดำรงชีพอยู่ได้บนฐานของการพึ่งตนเองให้มากที่สุด และสร้างเครือข่ายผู้บริโภคที่จะช่วยในการสนับสนุน รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างปฏิบัติการกับเกษตรกรในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่มากขึ้น

การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเอง

การสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกร เครือข่าย สมาคม ฯ ในระยะเริ่มต้นจุดประสงค์หลักเพื่อปรับเปลี่ยน ความสัมพันธ์ทางอำนาจกับคนกลุ่มต่างๆ ที่เข้าไปติดต่อสัมพันธ์ด้วย เช่น เจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตร ฯ, เจ้าหน้าที่ กระทรวงสาธารณสุข , เกษตรอำเภอ , เจ้าหน้าที่ ฐ.ก.ส., อาจารย์มหาวิทยาลัย , กลุ่มทุนธุรกิจทางการเกษตร , เจ้าของ ร้านอาหาร , พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสด ฯลฯ จากปัญหาด้านอัตลักษณ์ของเกษตรกรผู้ต่ำต้อยไร้ศักดิ์ศรีที่ยากจน และ บ่อยครั้งที่ออกมาเดินขบวน ปิดถนนเพื่อเรีย กร้องให้รัฐช่วยแก้ปัญหาต่างๆ เช่น สินค้าล้นตลาด การพยุงราคาสินค้า เกษตรที่ตกต่ำ หนี้สิน ที่ ดินทำกิน ค่าเช่า สิทธิในการทำกินต่างๆ ฯลฯ ซึ่งผลจากการสร้างปฏิบัติการดังกล่าวทำให้ อัตลักษณ์ของเกษตรกรเปลี่ยนความหมายใหม่ไปเป็นเกษตรกรผู้มีคุณธรรม ผลิตอาหารที่ ปลอดภัยจากสารพิษให้กับ กลุ่มผู้บริโภค เป็นผู้ผลิตที่มีความรู้ความสามารถในการพึ่งตนเองและผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพด้วยกรรมวิธีที่เป็น มิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมปัจจัยการผลิตที่สามารถผลิตขึ้นใช้เองได้ การจัดการผล ผลในช่องทางของ เครือข่ายที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและวิธีการ และการบริโภคที่มีสิทธิในการเลือก มากขึ้น

การสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกรเครือข่าย สมาคมฯ ในฐานะ “ผู้กระทำการ”(agency) พยายามที่จะสร้างปฏิบัติการในการแก้ปัญหา ให้กับเกษตรกรในระดับชีวิตประจำวัน (everyday practice) โดยเลือกใช้ยุทธวิธี (strategy) ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม (moral) มาเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานทางความคิด ในการสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจ ทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรในเครือข่าย เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนวิถีคิด ในด้านการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมี และการดำเนินชีวิต ที่ห่างไกลจากอบายมุขและสิ่งเสพติดต่างๆ การสร้างระบบจัดการผลผลิต ที่เป็นธรรม และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภค ให้หันมาสนใจในเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยมากขึ้น ปฏิบัติการที่ผ่านมา มีการสะสมทุนทางด้านวัฒนธรรม (cultural capital) ในรูปของการพัฒนาองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการคิดตัดสินใจในการผลิต การดำเนินชีวิต และการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมถึงการบริหารธุรกิจการค้าและการวางแผนการตลาดของกลุ่มเกษตรกรภายในเครือข่าย

ทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนจากทางสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไทและเครือข่าย พันธมิตรผู้สนับสนุนซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคน ที่อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) เรียกว่ากลุ่ม “ปัญญาชนอินทรีย์” (organic intellectual) ที่ทำหน้าที่นำเสนอแนวคิดรูปแบบใหม่ๆ รวมทั้งการเปิดโปงความไม่ชอบมาพากล ของระบบเศรษฐกิจกระแสหลักที่ครอบงำวิถีชีวิตเกษตรกรในจังหวัดสงขลาในช่วงกว่า 50 ปีที่ผ่านมา โดยการสร้างปฏิบัติการในรูปแบบ (tactic) การฝึกอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ฯ ภายในเครือข่าย รวมทั้งพยายามยกต์เอาสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมสูงในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม มาร่วมสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติให้กับกลุ่มเกษตรกร โดยการถ่ายทอดความคิดดังกล่าวผ่านกระบวนการฝึกอบรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ในภาคเกษตรกรรม แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้วในภาคธุรกิจการค้าและระบบอุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องการสร้างสรรคบุคลิกภาพขององค์กรให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการเพิ่มผลผลิต

การฝึกอบรมที่สอดแทรกในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม เช่น การลด ละ เลิก อบายมุขและสิ่งเสพติดต่างๆ โดยได้เชิญวิทยากร คือคุณดวงดาว รัตนะ กลุ่มเกษตรกรตำบลบ้านพรุ ซึ่งเป็นสมาชิกชาวอโศกผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มสงขลาอโศก ในยุคเริ่มแรก มาถ่ายทอดประสบการณ์การทำธุรกิจเพาะขยายพันธุ์เห็ดไรสารพิษจนประสบความสำเร็จ มีฐานลูกค้าทั่วประเทศได้และประเทศมาเลเซีย ในขณะที่เดียวกันเป็นสมาชิก กลุ่มเหยื่อเมาไม่ขับและผู้พิการจากอุบัติเหตุ ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก เครือข่าย สมาคมฯ ในฐานะ ผู้สนับสนุน และวิทยากรหลักของศูนย์เรียนรู้ฯ คุณดวงดาวได้มาถ่ายทอดประสบการณ์อันโหดร้ายให้ฟังว่า “ดิฉันเป็นอดีตผู้สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ตอนนั้นเรียนอยู่ชั้นปีที่ 4 อยู่ในช่วงระหว่าง ช่วงฝึกงานเพื่อนๆ ได้ชวนกันไปเที่ยวที่จังหวัดกาญจนบุรีไปกันประมาณ 4-5 คน โดยมีเพื่อนผู้ชายคนหนึ่งเป็นคนขับรถ พอขับรถไปช่วงหนึ่งได้แวะรับประทานอาหารที่ร้านอาหารข้างทาง เพื่อ นผู้ชายสั่งเหล้ามาดื่ม แต่เพื่อนๆก็ไม่ได้ห้ามปรามอะไรเพราะเป็นสิ่งปกติในหมู่วัยรุ่น พอดื่มเสร็จก็ขับรถกันไปต่อโดยคนขับก็เริ่มมีอาการเมา เวลานั้นช่วงใกล้ค่ำปรากฏว่ารถพลิกคว่ำดิฉันสลบไป ตื่นขึ้นพบว่าอยู่ที่โรงพยาบาลแล้ว หมอพบว่ากระดูกสันหลังเคลื่อนทำให้ขาไม่มีแรงเดินไม่ได้ ผ่าตัดรักษาอยู่ประมาณ 6 เดือน หลังออกมาก็มาทำกายภาพบำบัดแต่ก็ยังเดินไม่ได้มาถึงปัจจุบัน ตอนหลังจากรู้ว่าเดินไม่ได้ดี อดนั่งรถเข็นไปตลอดชีวิตก็กลับไปเรียนต่อจนจบการศึกษาแต่พอจบออกมาไปสมัครงานที่ไหนก็ไม่มีคนรับเข้าทำงานเพราะป่วยเป็นคนพิการ ในช่วงนั้นจึงพยายามดิ้นรนหาอาชีพที่จะให้คนพิการอย่างเธอสามารถทำเพื่อเลี้ยงชีพได้ ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วเธอเป็นคนชอบรับทานเห็ดประกอบกับที่จังหวัดราชบุรีที่เธอ

ศึกษามีฟาร์มเห็ดตั้งอยู่อย่างมากทำให้เธอมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการเพาะเห็ดที่นั่น ฝึกจนชำนาญจนสามารถสร้างเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ในปัจจุบัน” (ดวงดาว รัตนะ, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2552)

จากการเรียนรู้เรื่องราวของเกษตรกรตัวอย่างซึ่งมีต้นทุนดี ดลบททางด้านร่างกาย ได้ฟันฝ่าต่อสู้อุปสรรคทั้งในด้านการดำเนินชีวิต และการสร้างอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองให้มีชีวิตรอด ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งหาพิการไม่ได้ แต่ก็ไม่ย่อท้อกับปัญหาที่อยู่ตรงหน้าเธอได้แสดงพลังหรือความสามารถ (capacity) ในต่อสู้กับอุปสรรคทางด้านร่างกาย และการสร้างยอมรับจากสังคมที่ส่วนใหญ่มักมองว่าผู้พิการ คือกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสที่ต้องได้รับการสงเคราะห์ สังคมรอบข้าง แต่คุณดวงดาวได้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนในฐานะผู้กระทำการ (human agency) มีศักยภาพในการคิดตัดสินใจและกระทำการสิ่งต่างๆ ได้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตนเองมุ่งหวัง หากมีจิตใจที่มุ่งมั่น อดทน ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคที่เข้ามา ถึงแม้ว่าเราจะไม่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเรื่องใดก็ตาม แต่มนุษย์ก็สามารถฝึกฝน เรียนรู้จนสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ร่างกายสมบูรณ์ทุกอย่าง แต่ยังไม่ประสบปัญหาหนี้สินไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต ถ้าหากมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงก็คงไม่ใช่เรื่องยากในการแก้ปัญหาเหล่านั้น

คุณดวงดาว รัตนะ และดวงดาวฟาร์มเห็ด

การเรียนรู้ด้านเทคนิควิธีการใน ทำเกษตรแบบไร้สารพิษ และการเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองให้กับเกษตรกร ในกรณีกลุ่มเกษตรกรตำบลบ้านหาร อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เกิดขึ้นเนื่องจากกลุ่มแกนนำ ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้หญิงมุสลิมได้เข้าไปทำงานที่ศูนย์เรียนรู้ ในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ เช่น แม่ครัว ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่ ผู้ช่วยวิทยากร เป็นต้น พวกเขาได้มีโอกาสฝึกอบรม ภายในศูนย์ฯ และเป็นผู้ช่วยฝึกอบรมเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ อยู่หลายรุ่นจนทำให้พวกเขาสามารถพัฒนาศักยภาพในการเป็นวิทยากรในการเผยแพร่ความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพต่างๆ เช่น สบู่สมุนไพรน้ำผึ้งมะนาว สบู่ถ่าน สบู่เปลือกมังคุด ยาสระผมดอกอัญชัน ฯลฯ และเมื่อกลับไปทำผลิตภัณฑ์ ขึ้นใช้เองที่บ้านสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ขณะเดียวกันสามารถนำความรู้ที่ได้มาไปถ่ายทอดให้กับเกษตรกรคนอื่นๆ ภายในชุมชน รวมทั้งแนะนำให้เกษตรกรที่สนใจให้เข้ามา ฝึกอบรมที่ศูนย์ฯ ต่อมา มีการ รวมตัว เป็นกลุ่มแม่บ้าน ทำผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพออกจำหน่าย นางฟาติมะ หมัดอะดัม ผู้นำกลุ่มแม่บ้านที่ชื่อกลุ่มว่า “สายใยรักแห่งครอบครัว” อยู่พื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านท่าหาด ตำบลบ้านหาร อำเภอบางกล่ำ เล่าถึงความเป็นมาของการตั้งกลุ่มแม่บ้านให้ฟังว่า “เริ่มต้นจากสมาชิกของกลุ่มผลิตสินค้าเพื่อใช้เองในครัวเรือนในเบื้องต้นจะช่วยลดต้นทุนในการดำรงชีพเพราะสินค้าเหล่านี้เกษตรกรจำเป็นต้องซื้อจากท้องตลาดอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว การผลิตเองใช้เองโดยการรวมกลุ่มผลิตจำนวนมากๆ สามารถลดต้นทุนการผลิตต่อชิ้นได้มาก เมื่อสมาชิกทดลองใช้แล้วไม่ก่อให้เกิดอันตรายและสินค้ายังมีคุณภาพดีกว่าสินค้าตามท้องตลาดโดยทั่วไป เนื่องจากมีส่วนร่วมของสมุนไพรธรรมชาติและวัตถุดิบที่มีคุณภาพ จากกระบวนการพูดคุยปากต่อปาก บอกเล่าเรื่องราวคุณประโยชน์ของตัวสินค้าทำให้เกษตรกรคนอื่นๆ ในหมู่บ้านสนใจ เข้ามาทดลองใช้หรือเรียนรู้ที่จะผลิตสินค้าที่จำเป็น

เหล่านั้นขึ้นใช้เอง ทั้งนี้จะช่วยให้สามารถลดต้นทุนในการดำรงชีพได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดระบบการฝากขายสินค้า โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มนำสินค้าไปฝากขายให้กับญาติพี่น้อง หรือคนรู้จักทั้งที่อยู่ในหมู่บ้าน และคนที่ ออกไปทำงาน ต่างพื้นที่ ” (ฟาติมะะ หมัดอะดั้ม , สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2552)

การผลิตน้ายาล้างจานขึ้นใช้เองเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

นอกจากนี้การเข้ามาของเครือข่ายผู้สนับสนุนในการสร้างปฏิบัติการด้านการค้าและการตลาด เช่น เทศบาลนครหาดใหญ่ เปิดจุดจำหน่าย สินค้าเกษตรอินทรีย์ บริเวณสวนสาธารณะของเทศบาล , ร้านครัวเพื่อนสุขภาพและร้านค้าซารีกัตของชุมชนรับสินค้าไปวางจำหน่าย, ศูนย์คุณธรรมฯ จัดงานสมัชชาคุณธรรมโดยเชิญเกษตรกรไปออกร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น การเปิดจุดจำหน่ายและพื้นที่ทางการค้าใหม่ๆ ที่กว้างไกลกว่าในกลุ่มเครือข่ายและคนในชุมชน ช่วยเปิดพื้นที่ในการแสดงตัวตนของกลุ่มเกษตรกรตำบลบ้านนาหารให้สังคมโดยทั่วไปได้รับรู้ และเกิดการยอมรับในตัวสินค้าและการมีตัวตนอยู่ของพวกเขา รู้ถึงความสามารถในการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพจำหน่าย สะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้หญิงตัวเล็กๆ ที่สามารถหารายได้เลี้ยงครอบครัวร่วมกับฝ่ายชายในลักษณะร่วมมือ (cooperative) และหนุนเสริมกัน (complementary) คือนอกจากทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน เลี้ยงลูก ทำกับข้าวซึ่ง เป็นบทบาทนำในการควบคุมอาหารและการบริโภคของครัวเรือน ในขณะเดียวกันยังช่วยงานเคียงบ่าเคียงไหล่ผู้ชายในแปลงเกษตร และยังสามารถหารายได้เสริมให้กับครอบครัว

ในขณะเดียวกันในกรณีกลุ่มเกษตรกรตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยผู้นำของกลุ่ม นาย ณพวงศ์ แสงระวี อดีตข้าราชการวัยเกษียณ ได้นำความรู้จากการฝึกอบรม ที่ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง กลับไปปฏิบัติจริง เริ่มต้นโดยการรวมกลุ่มเกษตรกรทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ปลูกผักกินเองภายในครัวเรือน รวมทั้งทำผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด เช่น สบู่ ยาสระผม น้ายาล้างจาน ฯลฯ ขึ้นใช้เองสามารถลดค่าใช้จ่ายได้จำนวนมาก ต่อมาทางสำนักงานส่งเสริมสาธาณสุขแห่งชาติ (สสส.) ได้เข้ามา สนับสนุน ให้เกษตรกร จัดทำโครงการ “การผลิตอาหารปลอดภัยและการสร้างสุขภาวะตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ”ในพื้นที่ตำบลชะแล้ เนื่องจากเห็นว่ามียุทธศาสตร์ที่สนใจขับเคลื่อนงานในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยทางโครงการได้ สนับสนุนเกษตรกรทำ นาข้าวแบบอินทรีย์และปลูกผักไร้สารพิษ ต่อมาเมื่อต้นปี ปี พ.ศ.2551 ได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผลิตอาหารปลอดภัย ให้เข้าร่วมโครงการ “ ศูนย์เรียนรู้เคลื่อนที่ ” โดยอาศัยสื่อวีดิทัศน์ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้ในการผลิตอาหารปลอดภัย และพัฒนาจัดตั้งเป็น “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลชะแล้” จนเมื่อเกษตรกรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตอาหารปลอดภัย ปลายปี พ .ศ.2551 จึงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลชะแล้ ดำเนินกิจกรรมการผลิตสินค้า 2 กลุ่ม คือ (1) ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด (2) ผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือไร้สารพิษ ป้าสมศรี แสงระวี วัย 67 ปี สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเล่าถึงแชมป์ยาสมุนไพรที่ตนเอง

ผลิตส่งมาขายที่กลุ่ม อยู่ประจำให้ฟังว่า “แซมพูยาสมุนไพรมันทำเป็นสูตร โบราณที่สืบทอดตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ ที่มี ส่วนผสมของ มะกรูด ส้มป่อย ใบชุมเห็ด ผักบุ้งแดง และบอระเพ็ด บดผสมรวมกันแล้วนำมากรองเอาน้ำแล้วใช้ผสมใน ขั้นตอนการผลิตแซมพู ป้าจะทดลองใช้เองก่อน ก่อนที่จะไปบอกให้คนอื่นใช้เพราะจะพูดได้เต็มปาก สูตรแซมพูสูตรนี้ ใช้ได้ผลดีจริงๆ สรรพคุณใช้รักษารังแค ป้องกันผมร่วง แก้คันศีรษะ และช่วยให้ผมดกดำ ตอนผลิตใหม่ๆ แบ่งให้ญาติสนิทเอาไปใช้กัน พอใช้ดีก็บอกต่อๆ กันไปหลังจากนั้นก็มีคนมาถามซื้อ ผลิตขายได้หลายขวดเหมือนกัน ” (สมศรี แสงระวี, สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2552)

จะเห็นได้ว่าการสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรตำบลชะแล้อำเภอสิงหนคร เกษตรกรสามารถรวมตัวกันเพื่อจัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลชะแล้อ” และ “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลชะแล้อ” เป็นความร่วมมือของเกษตรกรในพื้นที่และองค์กรภาคี ผู้สนับสนุนจากภายนอกชุมชนพยายามที่จะพัฒนา กลุ่มเกษตรกร และสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตอาหารปลอดภัยจากสารพิษครบวงจรที่มีการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นผลทางกฎหมาย เข้ามาควบคุมการดำเนินงานทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการ ผู้รับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ ที่แน่นอนชัดเจน มีระบบการตรวจสอบบัญชี รายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม เพื่อความโปร่งใสในการทำงานของสมาชิก มีระบบส่งเสริมการผลิตเพื่อควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าและมีระบบ ส่งเสริมขายเพื่อให้มีช่องทางการกระจายสินค้าไปถึงกลุ่มผู้บริโภค กระบวนการเหล่านี้เป็นอำนาจชอบธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายข้อบังคับ (legal authority) ที่จะควบคุมหรือกำหนดการทำงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของกฎหมาย ส่งผลทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วม เป็นสมาชิกและกลุ่มผู้ให้การสนับสนุน มีความมั่นใจและเชื่อมั่นว่าการดำเนินงานจะมีความยั่งยืนทั้งในเรื่องประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงาน

ที่ผ่านมาทาง “เครือข่าย สมาคม ฯ” และเครือข่ายพันธมิตรผู้สนับสนุนต่างๆ โดยเฉพาะ คณะทำงาน “แผนสุขภาพ จังหวัดสงขลา ” ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกับเกษตรกรมีใจเฉพาะเทคนิคการผลิต อาหารปลอดภัย ภายในห้องเรียน แต่ยังคงติดตามเกษตรกรไปในพื้นที่เพื่อส่งเสริมและการสนับสนุน การจัดการด้านตลาดอาหารปลอดภัยที่มีเครือข่ายผู้ค้าและผู้ประกอบการร้านค้า เข้าร่วมเป็นพันธมิตร โดยวิธีการสร้างช่องทางการตลาดแบบใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่ม และเครือข่าย ผ่านการเสนอวาทกรรมชุดต่างๆ เช่น ตลาดคุณธรรม เกษตรเพื่อสุขภาพและอาหารปลอดภัย เป็นต้น โดยเฉพาะวาทกรรม “สภาพความร่วมมือเครือข่ายอาหารปลอดภัยฯ ” เกิดขึ้นเดือน ธันวาคม 2550 ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรี มีคำสั่งที่ 311/2550 ได้แต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผลิตอาหารปลอดภัย เพื่อดำเนินการพัฒนาการทำงานในระดับปฏิบัติการที่จะช่วยส่งเสริมและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านอาหารให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ฝ่าย คือ (1) ภาคนิหน่วยงานภาครัฐผู้ให้การสนับสนุน (2) ภาคีเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิต (3) ภาคีองค์กรการตลาด และ (4) ผู้บริโภค โดยในการระดมความคิดเห็นเพื่อคิดแผนยุทธศาสตร์ได้เชิญหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคประชาชนถึง 19 หน่วยงาน /องค์กร เข้าร่วมกำหนดแผนการปฏิบัติการ ประกอบด้วย (1) กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ (2) กระทรวงสาธารณสุข (3) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ (สสช.) (4) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) (5) สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) (6) เครือข่ายพ ุภาคีประชาชนชาวบ้านภาคอีสาน (7) เครือข่ายสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง (8) เครือข่ายมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ (9) เครือข่ายภูมิปัญญาไท (10) เครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือก (11) เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษ (12)

เครือข่ายสมาชิกอาหารปลอดภัย จังหวัดสมุทรสงคราม (13) สมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท (14) เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสระแก้ว (15) เครือข่ายพันธมิตรลูกค้า ธ.ก.ส. (16) นายกสมาคมภัตตาคารไทย (17) สถาบันคลังสมองของชาติ (18) คณะพันธมิตรร่วมขับเคลื่อนอาหารปลอดภัยแห่งประเทศไทย (19) ชมรมโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป

จากการประชุมวางแผนงานอย่างต่อเนื่อง 3 ครั้งที่ได้ศึกษาการทำนโยบายรัฐบาลจนในที่สุดได้ มีกำหนดให้มีการลงนาม บันทึกข้อตกลงความร่วมมือจัดตั้งและลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) จัดตั้ง “สภาความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหารและความมั่นคงด้านอาหาร ” เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2551 โดยมีนายไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม รอง นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในขณะนั้นเป็นประธาน

การระดมความคิดเพื่อคิดแผนยุทธศาสตร์ของ 19 หน่วยงาน/องค์กร

ต่อมาทางคณะทำงานแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาได้นำ เครื่องมือทางความคิดหรือวาทกรรม “สภาความร่วมมือเครือข่ายอาหารปลอดภัยฯ ” ไปสร้างปฏิบัติการด้านอาหารปลอดภัย ในพื้นที่ในโซนคาบสมุทรมหานคร ที่ประกอบด้วย เกษตรกรในเขตอำเภอระโนด กระแสสินธุ์ สทิงพระ และอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เกิดโครงการนำร่องเพื่อจัดการ ด้าน “ตลาดทางเลือก” สำหรับเกษตรกรผู้ผลิตอาหารปลอดภัย ซึ่งมีใช้เฉพาะเกษตรกรในเครือข่ายสมาชิกฯ เท่านั้นแต่ ยังไปร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ที่มีความคิดและอุดมการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังและอำนาจต่อรองด้าน ราคาและการตลาด รวมทั้งการมีสินค้าตอบสนองกลุ่ม ผู้บริโภคได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งที่ผ่านมาผลจากการมีเครือข่าย ผู้สนับสนุนหลักซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ “แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ” ทำให้การขับเคลื่อน “ตลาดทางเลือก ” มีความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ทั้งการติดตามความคืบหน้าและการประเมินผลในการ ดำเนินโครงการ ถึงแม้ว่ากระบวนการจัดตั้งตลาด ยังไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่การเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทั้ง เกษตรกรผู้ผลิต กลุ่มผู้สนับสนุน กลุ่มผู้จัดการผลผลิต และกลุ่มผู้บริโภค ในรูปแบบการจัดเวทีเสวนาพูดคุยจะช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิด สร้างความ เข้าใจถึงสภาพปัญหาและค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมกันจากทุกฝ่าย จึงเป็นสัญญาณที่ดีที่จะเกิดความร่วมมือที่จะพัฒนาตลาดทางเลือกให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในอนาคต

จากการสร้าง ปฏิบัติการ ด้านเศรษฐกิจทางเลือก ของกลุ่มเกษตรกร เครือข่าย “สมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท ” ที่ ผ่านมาให้ความหมายกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ คือ ระบบเศรษฐกิจที่มีหลักการทางศาสนาคอยควบคุมกำกับ ไม่ฆ่า สัตว์ตัดชีวิตซึ่งเป็นเรื่องบาป ไม่ใช่สารเคมีในการผลิตเพราะจะทำให้อาหารไม่มีความปลอดภัยทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่มนุษย์ก็อยู่เป็นส่วนหนึ่งในห่วงโซ่อาหารเหล่านั้น การลด ละ เลิก อบายมุขและสิ่งเสพติดทุกประเภทเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยในอีกด้านหนึ่ง คือเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินชีวิตและส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงกลายเป็นแรงงานที่สำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของครัวเรือน

ชุมชน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการค้าเงินชีวิตให้เป็นคนที่ขยัน อดทน ประหยัดอดออมในการใช้จ่าย เป็นต้น ซึ่งเป้าหมายเพื่อให้สามารถดำรงชีพรอดในสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

2. การสร้างทุนทางสังคมจนก่อให้เกิดการยอมรับของสังคม

เมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจทางเลือกในการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ หลายฝ่ายเสนอให้หันกลับไปเน้นเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ส่วนฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกลับเสนอว่าการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ จที่ถูกต้อง คือการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลก สร้างความเข้มแข็งรวมพลังภายในภูมิภาค เพิ่มประสิทธิภาพในการค้าและการส่งออกหรือที่เรียกว่า “แนวคิดของระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก ” ซึ่งเป็นวิวาทะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมคติสุดขั้วสองด้านตรงกันข้ามกัน ประเภทที่ว่าเราจะก้าวไปในระดับโลกยุคโลกาภิวัตน์ หรือการจะย่อ นยุคเข้าสู่ระบบกระแสชาตินิยม ชุมชนนิยม ท้องถิ่นนิยมแบบไม่ยอมพึ่งใครเลย ซึ่งเป็นเรื่องที่จะถกเถียงกันไม่จบ

ในการแข่งขันในระบบธุรกิจโดยเฉพาะท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้ คือหัวใจสำคัญของ การขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทั้งการวางแผนการผลิต การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า การตลาดและการส่งเสริมการขาย รวมทั้งการสร้างความต้องการหรือรสนิยมของกลุ่มผู้บริโภค เป็นต้น แม้ ว่าผู้คนจำนวนหนึ่งจะยังคงยืนยันให้หันกลับไปเน้นเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง เน้นกา ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักก็ตาม ทั้งๆ ที่สิ่งซึ่งอยู่ในบ้านหรือชีวิตประจำวันของผู้คนเหล่านั้นจะเต็มไปด้วยสิ่งแปลกปลอมที่มาจากภายนอก ทั้งเทคโนโลยีและวัตถุอำนวยความสะดวกสมัยใหม่ ฯลฯ ดังนั้นวิถีคิดในส่วน ระบบผลิต การค้าและการตลาด รวมทั้งการบริโภคใน ยุคปัจจุบัน จึงมีความหมายที่กว้างขวาง มากขึ้นกว่าในอดีต เพราะอาจมีนัยครอบคลุมความสัมพันธ์ในหลายระดับ ตั้งแต่ในระดับย่อยๆ ในระดับครัวเรือน ซึ่งต้องคำนึงถึงเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำไฟ ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษานูตร ฯลฯ หรือระดับกลุ่มเครือข่าย เช่น กลุ่มพ่อค้าคนกลางและ เครือข่ายซื้อขายสินค้าในหลายจังหวัด เครือข่ายผู้ประกอบการร้านอาหาร ไปจนถึงระบบการค้าและการตลาดสินค้า เพื่อการส่งออก ที่กระจายตัวอยู่ในระดับประเทศ แม้ทั้งระดับโลก เช่น กลุ่มธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่ข้ามชาติ การเปิดการค้าเสรีทางการค้า เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองจึงมีการเกิดการถกเถียงกันอยู่เสมอลถึงขอบข่ายการค้าเงินเศรษฐกิจของชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกรในระดับต่างๆ ว่าจะเลือกอยู่ในระดับไหนดี

การแก้ปัญหาที่ใช้วิธีการมองปัญหาแบบอุดมคติเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งแบบสุดขั้วคงไม่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ ยิ่งจะทำ ให้เราหลงใหลกับภาพในอุดมคติแล้วพยายามสร้างภาพที่เราต้องการนั้นให้เกิดขึ้นโดยวิธีการต่างๆ ซึ่งภาพที่เราสร้างขึ้นมานั้นจะไม่มี ความคงทนและยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ได้เฉพาะเมื่อมีทุนหรืองบประมาณสนับสนุนเข้ามา แต่เมื่องบประมาณสนับสนุนหมดทุกอย่างก็จะกลับอยู่ในสภ าทพของความเป็นจริง ภาพอุดมคติที่ถูกสร้างขึ้นมามเหล่านั้นลบลือนกลายเป็นอนุสรณ์แห่งความล้มแล้วและเอือมระอาของชาวบ้าน สุดท้ายพวกเขาต้องต่อสู้กับวิกฤติเศรษฐกิจด้วยตนเองตามลำพัง

การนำเสนอปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกในการแก้ปัญหาดังกล่าวของกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายสมาคมฯ ในรูปแบบต่างๆ จนสามารถ สร้างใหม่ เชื่อมโยง หรือ รื้อฟื้น ทุนทางสังคม ที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อคอยสนับสนุน คำจุนการสร้างปฏิบัติการ ของกลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกปฏิบัติการที่สร้าง ขึ้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม องค์กรต่างๆ ที่มีผลประโยชน์ หรือกลุ่มอำนาจ ในโครงสร้าง ทางสังคมที่จะต่อมมีการต่อสู้ ต่อรองและปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจอยู่ตลอดเวลา จากการศึกษา

สามารถสรุปปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกรที่สร้างให้เกิดทุนทางสังคม เพื่อเพิ่มศักยภาพและระดมพลังทางสังคมจนก่อให้เกิดการยอมรับและเข้าร่วมสนับสนุนในการสร้างปฏิบัติการได้ดังนี้

2.1 การสร้างวาทกรรม

การสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกรเลือกใช้กลยุทธ์ของการสร้างวาทกรรม (discourses) ที่ผลิตสร้างชุดความหมายใหม่ๆ ความรู้ ความจริงในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป ในช่วงแรกเริ่มต้นด้วยการสร้างวาทกรรม “การตลาดคุณธรรม” ให้ความหมายกับระบบการผลิตและการค้าที่เป็นธรรมปราศจากการเอาเปรียบระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยเกษตรกรจะ ผลิตอาหารที่ปลอดภัย โดยกรรมวิธีที่ไม่ใช้สารเคมี และนำสินค้าออกมาจำหน่าย ในราคาที่สมเหตุสมผลเพื่อมีรายได้ในการดำเนินชีวิต ส่วนผู้บริโภคสามารถซื้ออาหารที่ปลอดภัยในราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพ ซึ่งผลจากวาทกรรมชุดดังกล่าวสามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคในการติดต่อซื้อขายสินค้าผ่านสื่อกลาง คือ “ร้านอาหารเพื่อน สุขภาพ” ซึ่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้บริโภคในระดับหนึ่ง เนื่องจากเมื่อมารับประทานอาหารที่ร้านแล้วมีความสุขร่างกายที่ดีขึ้น แต่ ยังถูกจำกัดอยู่ในเฉพาะกลุ่ม เกษตรกรเครือข่ายชาวอโศกที่ไม่มีความหลากหลายมากนัก ในระยะต่อมาทางกลุ่มได้ร่วมกับเครือข่ายสุขภาพจังหวัดสงขลา นำเสนอวาทกรรม “เกษตรเพื่อสุขภาพและอาหารปลอดภัย” โดยเน้นเรื่องอาหาร ปลอดภัยจากการปนเปื้อนสารเคมี ทำให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งสามารถช่วงชิงความได้เปรียบ ด้านการยอมรับของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นระบบคุณค่าที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและถึงจะมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยก็ไม่มีใครที่กล้าลุกขึ้นมาคัดค้าน ส่งผลให้ปฏิบัติการมีพลังในการต่อรองและสร้างเครือข่ายของความร่วมมือมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อวาทกรรมดังกล่าวไปสอดคล้องกับนโยบายอาหารปลอดภัยของรัฐบาลเรื่องยุทธศาสตร์ความปลอดภัยด้านอาหาร (food safety) ของกระทรวงสาธารณสุข ส่งผลต่อความหมายของการสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเครือข่ายครอบคลุมเชื่อมต่อกับความคิดไปถึงระดับประเทศ ทำให้เกิดกลุ่มเครือข่ายผู้สนับสนุนที่สำคัญ เพิ่มขึ้น คือ กลุ่มเครือข่ายสถานพยาบาล และหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ , กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ อ.ก.ส. เป็นต้น

จุดเปลี่ยนสำคัญของปฏิบัติการอีก ส่วนหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดเครือข่ายพันธมิตรที่มีอุดมการณ์และวิธีคิดในเชิงคุณค่าร่วมกัน คือการร่วมกับองค์กรเครือข่ายภาคี 19 องค์กรที่เกิดความร่วมมือขึ้นได้ เนื่องจากการสนับสนุนของรัฐบาลในการนำเสนอวาทกรรมเรื่อง “สภาพความร่วมมือเครือข่าย ความปลอดภัยด้านอาหาร ฯ” ที่เป็นการหนุนเสริมที่มีพลังในการสร้างปฏิบัติการเป็นอย่างมาก เนื่องจากเครือข่ายองค์กรภาคีเหล่านั้นที่ทั้ง อำนาจรัฐ งบประมาณ เงินทุนสนับสนุน อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องมือ และที่สำคัญ คือบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่างๆ และเสียสละเวลาที่จะช่วยติดต่อประสานการทำงานและการขยายเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในภาคปฏิบัติการของวาทกรรม (discursive practice) ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลา ที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดอำนาจในการสร้างความหมาย นำเสนอ ความรู้และชุดความจริงใน เรื่องการผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ การกระจายผลผลิตที่เป็นธรรม และพฤติกรรมผู้บริโภคที่ปลอดภัย ในรูปแบบของวาทกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงของประวัติศาสตร์เพื่อให้กลายเป็น “แม่แบบ” หรือ “วาทกรรมหลักของสังคม” (dominant discourse) เพื่อที่จะทำให้เกษตรกรในเครือข่ายมีความชอบธรรมที่จะพูดถึง “ความจริง” ในเรื่องดังกล่าวและเป็นระบบคุณค่าที่คนในสังคมให้การยอมรับ ในขณะเดียวกันต้องยอมรับว่าภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่ผ่านมานอกจากการเกิดขึ้นจากการสร้าง การนิยาม

ความหมายและชุดความจริงต่างๆ ขึ้นแล้ว ในอีกด้านหนึ่งยังเกิดกระบวนการเก็บกด ปิดกั้นไม่ให้วาทกรรมอื่นๆ ปรากฏ รวมทั้งการเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลหรือความไม่เป็นธรรมต่างๆ ของวาทกรรมของระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก เช่น เป็นการผลิตที่ไม่มีความยั่งยืนเนื่องจากสารเคมีตกค้างทางการเกษตรจะส่งผลกระทบต่อทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และสภาพแวดล้อม ระบบการกระจายสินค้าที่เอื้อประโยชน์ผู้ผลิต และพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เสี่ยงให้เกิดโรคและความเจ็บป่วย เป็นต้น การให้ความหมาย “การใช้สารเคมีในการผลิตเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ” นั้นเป็นคำอธิบายที่มีลักษณะตัดพ้อ ต่อว่าคนกลุ่มหนึ่งว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมเป็นการให้ความหมายในเชิงแบ่ง แยก กีดกันลักษณะหนึ่งของอำนาจชุดใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งเป็นผลจากปฏิบัติการของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่สร้างขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรระวังในการสร้างปฏิบัติการ เนื่องจากเป็นการพิจารณาความรู้ในเพียงมิติของสุขภาพและอนามัย ในเชิงอุดมการณ์ อุดมคติ เพียงอย่างเดียว อาจจะทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ แต่ในสถานการณ์ ที่เงื่อนไขเรื่องปากท้องและการมีชีวิตรอดของแต่ละปัจเจกบุคคล ยังมีความแตกต่าง เลื่อมล้ำ กันมากในสังคม ดังนั้นการตัดสินใจที่ผิดที่ผิดทาง ในการกระทำของแต่ละบุคคล จึงเป็นเรื่องควรระวังในการพิจารณา

ดังนั้นการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจโดยการนำเสนอระบบเศรษฐกิจทางเลือกใหม่ๆ จึงควรพิจารณา บนพื้นฐานของความเป็นจริง ชีวิตจริง และปัญหาที่มีความเฉพาะเจาะจงขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่และตัวบุคคล คงไม่สามารถนำวิธีการแก้ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง ครอบครวหรือชุมชนใดไปใช้ได้อย่างสรรพประโยชน์เป็นรูปแบบ ทฤษฎีแบบ ที่มีสูตรตายตัวแน่นอนในยุคปัจจุบัน คงต้องมีการผสมผสานระหว่างสองขั้วของแนวคิดในส่วนผสมที่แต่ละชุมชน ครอบครว บุคคลจะต้องออกแบบ ให้มีลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่ที่ผ่านมามีพบว่าทั้งรัฐบาล เอกชน ชุมชนและ ครอบครว ยากที่จะหาส่วนผสมของระบบเศรษฐกิจที่เลือกใช้ได้ลงตัว เนื่องจากสังคม ยังคงประสบกับวิกฤติปัญหา ที่มักถูกมองข้ามและใส่ใจแต่ปัญหาที่อยู่ภายนอกหรือเรื่องไกลตัว แต่ปัญหาที่อยู่ภายในตัวมนุษย์ผู้ปฏิบัติการหรือ ผู้กระทำ การ (agency) ที่สามารถทำอะไรหลายอย่างได้ทุกอย่าง คือ ปัญหา ด้านศีลธรรม (moral) เรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาที่หลายฝ่ายมองข้ามไม่เห็นถึงความสำคัญและมองว่าเป็นเรื่องคุณค่าเชิงนามธรรมที่จับต้องอะไรไม่ได้ในทางปฏิบัติ มิใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับมิติทางเศรษฐกิจ แต่กลุ่มเกษตรกรเครือข่ายสันติอโศกจังหวัดสงขลากลับคิดว่า “เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมนุษย์ ” และเป็นวาทกรรมหลักที่ทางเครือข่าย สมาคมฯ นำเสนอมานำเสนอมาโดยตลอดและอยู่เบื้องหลังความคิดปฏิบัติการรูปแบบต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมามีที่ท้ายที่สุดแล้ว เมื่อมนุษย์เข้าไปข้องเกี่ยวกับเรื่องใด ไม่ว่าจะในด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมหากไม่มี คุณธรรม จริยธรรมแล้วสังคมนั้นก็อยู่ไม่ได้ หรือหากอยู่ได้ก็อยู่ได้ท่ามกลางปัญหาที่รุมเร้าเข้ามาในทุกมิติ มิใช่เฉพาะ ปัญหาในส่วนของมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น

2.2 การค้นหาสถาบันรองรับ

จากการสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกร เครือข่ายสมาคมฯ สามารถสร้างเครือข่ายผู้ สนับสนุนที่ประกอบด้วย 3 สถาบันหลักทางสังคมที่ผ่านการสะสมทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ที่อยู่ในรูปสถาบันที่สร้างชื่อเสียง และการยอมรับในการทำประโยชน์ต่อชุมชน คือ (1) สมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท (2) เครือข่ายสุขภาพจังหวัด สงขลา และ (3) โรงพยาบาลหาดใหญ่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่สามารถสร้างความหมาย และอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เกิด การยอมรับและความน่าเชื่อถือของคนในสังคม รวมทั้งได้เข้าร่วมสนับสนุน ในการสร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกร ทั้ง

ในเรื่องของ ความรู้และเทคนิควิธีใ ในการทำเกษตรกรรมแบบไร้สารพิษจากทางสมาคมฯและศูนย์เรียนรู้ฯ การเข้ามาสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญจากสาขาอาชีพต่างๆ ทั้งทางด้านการเกษตร การค้าและการตลาดรวมทั้งความสามารถในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุน การสร้างปฏิบัติการจากทางเครือข่ายสุขภาพจังหวัดสงขลา และการตรวจสอบ คุณภาพและรับรองมาตรฐานสินค้าของเกษตรกรในกลุ่มและเครือข่ายจากทางโรงพยาบาลหาดใหญ่ สามารถสร้างการยอมรับ ความมีตัวตนและความน่าเชื่อถือในปฏิบัติของเกษตรกรผู้ผลิตอาหารปลอดภัยที่สร้างขึ้นในรูปแบบต่างๆ ในแต่ละพื้นที่

2.3 การสร้างการยอมรับโดยการสร้างเครือข่ายผู้บริโภค

เนื่องจากผู้บริโภคเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างปฏิบัติการในวงจรอาหารปลอดภัยที่ผ่านมา การสร้างปฏิบัติการด้านเศรษฐกิจทางเลือกของเกษตรกรในเครือข่ายสมาคมฯ วิธีการหนึ่งที่กระทำควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของเกษตรกร คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคของเกษตรกรที่มีสถานะทั้งการเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคในเวลาเดียวกัน รวมทั้งวัฒนธรรมการบริโภคของผู้คนในยุคปัจจุบันที่มักจะพึ่งพิงแหล่งอาหารจากระบบตลาด โดยผู้บริโภคมักมีได้คำนึงถึงคุณภาพในเรื่องความปลอดภัยมากนัก การสร้างเครือข่ายผู้บริโภคที่เกิดขึ้นจึงเป็นปฏิบัติการที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนคำจูงใจให้วงจรอาหารปลอดภัยสามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้

การสร้างเครือข่ายผู้บริโภคสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ แต่ระดับจะสามารถสร้างอำนาจและพลังในการตอบโต้ ต่อรองจากการควบคุม ของโครงสร้างทางการตลาดและกลุ่ม ผลประโยชน์ในธุรกิจการค้า ที่ผ่านมาทางเครือข่ายเกษตรกรมีกระบวนการในการสร้างเครือข่ายผู้บริโภคที่สำคัญได้แก่

2.3.1 การปรับเปลี่ยนวิถีคิดของเกษตรกรในฐานะผู้บริโภค ทำให้เกษตรกรเกิดความตระหนักรู้ถึงโทษภัยและความไม่ปลอดภัยที่ส่งตรงผ่านมืออาหารที่เกษตรกรบริโภคอยู่เป็นประจำทุกวัน

2.3.2 การสร้างเครือข่ายผู้บริโภคในระดับปัจเจกบุคคล การแปลง เปลี่ยน พฤติกรรมผู้บริโภคของเกษตรกรที่หันมาสนใจในปัญหาเรื่องสุขภาพและ ความปลอดภัยมากขึ้น จะเห็นได้ว่ามีเกษตรกรหลายครอบครัวหันมาปลูกพืชผักสวนครัวบริโภคเอง โดยวิธีผลิตปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพเพื่อดูแลรักษาต้นพืชเหล่านั้น ในเบื้องต้นเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและมีความปลอดภัยในการบริโภคพืชผักที่ตนเอง ปลูก ซึ่งเป็นการสร้างปฏิบัติการในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มเล็กๆ ที่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องขอบข่ายของการยอมรับที่ไม่สามารถขยาย แนวคิดได้ในวงกว้างมากนัก

2.3.3 การพัฒนาเครือข่ายผู้บริโภค ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะ เครือข่ายผู้บริโภคที่ใช้บริการร้านอาหารเพื่อสุขภาพ, เครือข่ายโรงเรียนและศูนย์เรียนรู้ในสถานศึกษา , กลุ่มผู้ป่วยโรคมะเร็ง และนักศึกษา มหาวิทยาลัย ฯลฯ ซึ่งทุกเครือข่ายผู้บริโภคเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรได้มีรายได้ในการจำหน่ายสินค้า และสามารถช่วยสร้างความภาคภูมิใจและเห็นถึงตัวตนของกลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายรวมทั้งกิจกรรมและงานที่กำลังดำเนินการอยู่ว่าสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในสังคม โดยเฉพาะกลุ่ม เครือข่าย ผู้บริโภคที่เกิดขึ้นข้างต้นซึ่งให้การยอมรับและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจึงเป็นกำลังใจอย่างดีเยี่ยมที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถสร้างปฏิบัติการดังกล่าวอยู่ต่อไป

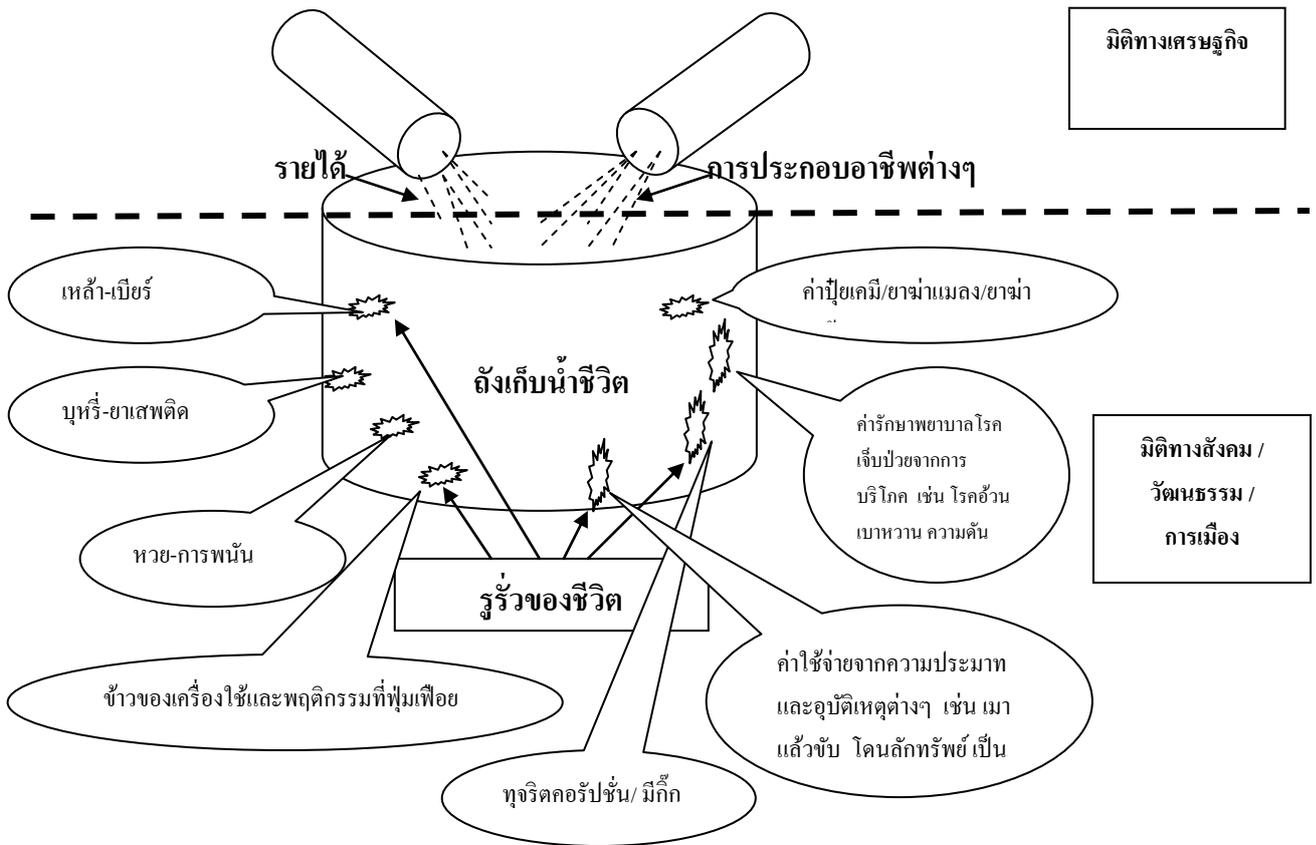
2.3.4 การเชื่อมร้อยเครือข่ายผู้บริโภคทุกระดับ ผ่านรูปแบบการ จัดเวทีเสวนาหรือกิจกรรมพบปะเรียนรู้ ต่างๆ ส่งผลให้สามารถช่วยสร้างความมั่นใจ เข้าใจและเกิดการยอมรับในปฏิบัติการต่างๆ ที่เครือข่ายสมาคมฯ นำเสนอ ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงไม่ใช่การสร้างภาพเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อยู่เบื้องหลัง เนื่องจาก พิสูจน์ได้ว่ามีกลุ่มเกษตรกรผู้ ผลิตอาหารปลอดภัยที่ผ่านการฝึกอบรมเรียนรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์อยู่จริง ส่วนผลผลิตได้มากก็จะถูกส่งขายในสถานที่ ต่างๆ โดยมีหน่วยงานด้านสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลขนาดใหญ่ ให้การรับรองตรวจสอบมาตรฐานสินค้าและรับซื้อ ผลผลิตไปประกอบอาหารให้กับผู้ป่วยจริง หรือมีร้าน อาหารเพื่อสุขภาพที่รับซื้อสินค้าจากเกษตรกรในเครือข่ายเพื่อใช้ เป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารจริง ไม่ใช่บอกว่าผู้บริโภคซื้อ ผลผลิตจากเกษตรกรในเครือข่ายแต่ปรากฏว่าไปซื้อผักที่ ตลาดมาทำอาหารขายอย่างนี้ถือว่าไม่ถูกต้องหลอกลวงผู้บริโภค ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการตอ กย้ำว่าผู้บริโภคจะสามารถได้รับอาหารที่สะอาดและปลอดภัยจากสารพิษจริงๆ

2.3.5 การเผยแพร่ชุดความรู้ ชุดความจริงผ่านสื่อสาธารณะ ส่งผลให้เกิดพลังในการสื่อสารและการ ขยายความคิดอุดมการณ์ของกลุ่มและเครือข่าย ทั้งในเรื่องการทำเกษตรแบบไร้สารพิษ ที่มีองค์ความรู้รองรับ จากสถาบัน และผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ การสร้างระบบการจัดการผลผลิตที่เป็นธรรมชาติระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยได้รับการ สนับสนุนจากเครือข่ายพันธมิตรที่เป็นที่ยอมรับของสังคม และการเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมกรบริโภคที่ให้ ความสำคัญในเรื่อง สุขภาพและความปลอดภัยจนกลายเป็นระบบคู ณค่าที่คนในสังคม ให้การยอมรับและ ยึดถือ ในวงกว้าง รวมทั้งร่วม ประชาสัมพันธ์ให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เห็นถึงประโยชน์และเข้าร่วม สนับสนุนการ สร้างปฏิบัติการ ของ เครือข่าย

จะเห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายผู้บริโภค เพื่อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมกรบริโภคให้ หันมาให้ความสำคัญกับปัญหาด้านความปลอดภัยในการบริโภคอา หาร โดยใช้วิธีการของ การอธิบาย เสนอข้อมูล ความรู้ ชาวสารให้เห็นถึงโทษภัยและอันตรายที่ จะเกิดขึ้นจากทั้งหน่วยงานสาธา รณสุข และจากการรวบรวมข้อมูลจากทาง สมาคมฯ เมื่อพิจารณาปฏิบัติการที่ เกิดขึ้นพบว่าเป็นวิธีการ ของการ นำเสนอ ข้อมูล และความรู้แก่ผู้บริโภค จนเกิดการ รวมตัวขึ้นเป็นเครือข่าย เพื่อการระดมทุนในสังคม (social capital) ที่เป็นเครือข่ายของความช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ในขณะที่เดียวกันก็เป็น การสนับสนุนเกษตรกรผู้ผลิตที่ทำความดี ไม่เห็นแก่ประ โยชน์ส่วนตน ในการใช้สารเคมีในการผลิต ดังจะเห็นตัวอย่างที่พบบ่อยว่าเกษตรกรผู้ผลิตพืชผักที่ใช้สารเคมีมักจะไม่บริโภคผลผลิตที่ ตนเองปลูกไว้ขาย แต่จะมีการเตรียมแปลงเพาะปลูกเล็กๆ ไว้บริเวณบ้านเพื่อปลูกผักกินเองโดยวิธีธรรมชาติ การ เกิดขึ้น ของเครือข่าย ผู้บริโภคที่มีค วามรู้ ความเข้าใจถึงโทษภัยของอาหารที่ไม่ปลอดภัยจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยสนับสนุน โครงสร้างทางความคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายให้คงรักษาความดีให้คงอยู่ให้ยาวนานที่สุด ซึ่งกลุ่ม ผู้บริโภคที่มีความคิดในฐานะผู้ระดมทุนทางสังคมที่พยายามสร้างความหมายใหม่ของการ“ทำบุญ”จากรูปแบบของการ บริจาคทรัพย์เงินเพื่อสาธารณะกุศล การบริจาคทาน การบริจาคเงินสร้างโบสถ์ สร้างวัด ฯลฯ ปรับเปลี่ยนรูปแบบและ ความหมายสู่การระดมทุนทางสังคมบนพื้นฐานของระบบคุณค่า ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ผลิตอาหาร ปลอดภัย เพื่อที่ผู้บริโภคจะ ได้มีอาหารที่ปลอดภัยบริโภค จึงเกิดรูปแบบของการระดมทุนทางสังคมภายใต้เครือข่าย ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยการ สร้างปฏิบัติการของกลุ่มเกษตรกรและเครือข่าย ที่พยายามผสมผสานค่านิยม ของการทำบุญ การทำความดี การถือศีลปฏิบัติธรรมกับระบบคุณค่าหรือความหมายใหม่ของการบริโภค

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายการแก้ปัญหาความยากจนของภาครัฐในช่วงกว่า 10 ที่ผ่านมา โดยส่วนใหญ่รัฐมักแก้ปัญหาโดยความพยายามในการกระตุ้นเศรษฐกิจ การส่งเม็ดเงินไปในภาคธุรกิจการค้า และภาคอุตสาหกรรมการผลิต การส่งเสริมการบริโภคในภาคประชาชน ควบคู่กับการใช้ นโยบายประชานิยมเพื่อรักษาสถานะหนี้เสี่ยงทางการเมือง วิธีการปฏิบัติโดยส่วนใหญ่ คือการโยนเม็ดเงินลงไปช่วยเหลือเกษตรกรทั้งในรูปแบบรับจำนำสินค้า การประกันราคา การแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบโดยการโอนหนี้เข้าระบบหรือการเติมเงินเข้ากระเป๋าเกษตรกรโดยวิธีการต่างๆ มากมาย ทั้งนี้เนื่องจากการแก้ปัญหาความยากจนที่ผ่านมาของเกษตรกรไทยตั้งอยู่บนฐานคิดแบบเดิมที่ว่า เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพทำให้เกษตรกรไทยประสบปัญหาความยากจน

ภาพที่ 1 แสดงสาเหตุแห่งความยากจน และการเป็นหนี้

เมื่อเราปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการพิจารณาสาเหตุแห่งความยากจน จากฐานคิดเดิมที่ว่าประชาชนมีอาชีพที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ แนวทางการแก้ปัญหาของรัฐ คือการส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน เพิ่มทักษะ สร้างรายได้ ฯลฯ เป็นวิธีการแก้ปัญหาในมิติทางเศรษฐกิจ คือการเติมเงินในกระเป๋าประชาชนให้มีมากขึ้นซึ่งวิธีการดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นวิธีที่ผิด แต่หากเรามองปัญหาความยากจนจากวิธีคิดที่ว่า สาเหตุความยากจนมาจากประชาชนมีรูรั่วของชีวิตที่มากกว่ารายได้ที่รับเข้ามาในชีวิต เราอาจไม่จำเป็นต้องดิ้นรนหารายได้เพื่อสะสม กักตุนให้มากก็ได้ เพียงแต่ลดรายจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตก็สามารถทำให้รายได้ที่มีอยู่ในปัจจุบันเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ไม่ต้องไปทุจริตคอร์รัปชันเพื่อที่จะได้มีเงินเยอะๆ การลดรายจ่ายโดยการอุดรูรั่วของชีวิตดังกล่าวทำให้มนุษย์เรามีเวลาเหลือจากการวิ่งวนหารายได้ให้มากๆ มาอยู่กับครอบครัวที่ตนเองรัก ดูแลลูกหลานไม่ให้ไปมั่วสุมกับยาเสพติด ไม่ต้องไปติดเกมส์ ดูแลรักษา

สุขภาพร่างกายให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย มีเวลาทำงานที่เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อผู้อื่นและงานช่วยเหลือสังคม เป็นต้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่มีความเป็นนามธรรมสูง

ตัวอย่างเช่น เมื่อหน่วยงานภาครัฐเข้าไปส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มผลผลิตเพิ่มมูลค่า สร้างงาน ส่งเสริมอาชีพ ฯลฯ โดยการส่งเสริมทั้งเงินทุน เทคโนโลยี ความรู้ สร้างตลาดต่างๆ มากมายเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าและบริการต่างๆ ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีรายได้ประมาณเดือนละ 30,000 บาท แต่เงินที่ได้เพิ่มขึ้นกลับนำไปใช้เล่นการพนัน กินเหล้า สูบบุหรี่ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และมีรูรั่วในชีวิตอื่นๆ อีกมากมาย รายได้ที่เพิ่มขึ้นมากมายขนาดไหนก็คงไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย ที่รั่วไหลไปกับรูรั่วของชีวิต หรือบางคนพยายามที่จะขยายถึงเก็บน้ำชีวิตให้ใหญ่ขึ้นเพื่อสามารถเก็บน้ำได้มากๆ นั่นก็คือ การขยายความอยากหรือกิเลสตัณหาของผู้คนที่ขยายใหญ่ไม่มีวันที่จะเติมเต็มได้ คนเหล่านั้นจึงต้องวิ่งวนตะเกียดตะกายหาน้ำ (เงิน รายได้) มาเติมเต็มถึงเก็บน้ำชีวิตไปอย่างไม่มีวันสิ้นสุด แต่บางคนเลือกวิธีการเติมน้ำหรือหารายได้โดยวิธีการที่ผิด เช่น การลักขโมย การค้ายาเสพติด การคอร์รัปชัน ฯลฯ เหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย

ผลสืบเนื่องจากรูรั่วของชีวิตประเภท คนที่ชอบดื่มเหล้าทำให้เป็นคนที่ไม่สามารถรับผิดชอบหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายของกลุ่มได้ คนที่มีพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่ปลอดภัย เช่น บริโภคอาหารมีสารพิษปนเปื้อน หรือบริโภคเกินความจำเป็น และมีพฤติกรรมดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เป็นต้น ส่งผลให้เจ็บป่วยเป็นโรค เช่น โรคอ้วน เบาหวาน ความดัน หัวใจ มะเร็ง ตับแข็ง ฯลฯ ต้องสูญเสียแรงงาน ทรัพยากร เวลา และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลดูแลรักษา รายได้ที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกร คงจะไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของพวกเขาเพราะมีรูรั่วของชีวิตดังกล่าว จึงเกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในกลุ่มเกษตรกร แม้ว่าจะออกกฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดรัดกุมเพียงใด คนที่คิดจะคดโกงจะสามารถหาวิธีการ หลบเลี่ยง จนได้ (ถึงระดับการใช้วิธีการแก้กฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อเปิดช่องทางในการคดโกง) หรือปัญหาการจัดสรรผลประโยชน์ไม่ลงตัวระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ความไม่ซื่อสัตย์สุจริตของคณะกรรมการกลุ่ม ฯลฯ เหล่านี้จึงเป็นปัญหาที่ทำให้การร่วมกลุ่มของเกษตรกรที่ภาครัฐมุ่งให้การสนับสนุนส่งเสริมไม่ประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้

เมื่อวิเคราะห์การเกิดขึ้น และวิธีการอุดรูรั่วของชีวิตคงไม่สามารถใช้วิธีการณรงค์ ส่งเสริม ให้ความรู้ในลักษณะที่เป็นอิสระมอบความรับผิดชอบให้หน่วยงาน สถาบันใดๆ โดยตรง เพียงอย่างเดียว มิได้ เช่น การสอนทำบัญชีครัวเรือน และให้คำตอบแทนสำหรับผู้ที่ทำ เป็นต้น แต่เป็นเรื่องที่ยึดโยงอยู่กับ วิธีคิด ความเชื่อ หลักคำสอนทางศาสนา และ วัฒนธรรมของผู้คน ดังนั้นสิ่งที่สำคัญ คือ เมื่อคนมีความหลากหลาย ระบบที่ใช้ในการอุดรูรั่วย่อมต้องไม่ได้มีเพียงระบบเดียวมาควบคุมจัดการแบบเบ็ดเสร็จ เพราะย่อมจะนำมาซึ่งปัญหาและสร้างผลกระทบต่อเรื่องตามมามากมาย รูรั่วของชีวิตเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของระบบทุนเสรีนิยมใหม่ ที่เร่งรุก ขยายความต้องการอยากในการบริโภคให้กับมนุษย์ ไม่รู้จักจบสิ้นพอดี สร้างกลุ่มลูกค้าเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตขนาดใหญ่ โดยวัตถุประสงค์หลักของกลุ่มทุนธุรกิจ คือการสร้างกำไรสูงสุดจากการขยายตลาดรุกเข้าไปยังกลุ่มลูกค้าทั่วโลก ด้วยอุดมการณ์ที่สวゆるของระบบการค้าเสรี (Free Trade Area) การทำความเข้าใจการเกิดขึ้น และวิธีการอุดรูรั่วของชีวิตคงต้องอาศัยทั้งปัญญาและการวิจัยศึกษา เพื่อแสวงหากลไกใหม่ๆ ขึ้นมาใช้แก้ปัญหา การสนับสนุนให้คนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มคนเล็กคนน้อยขาด

ซึ่งเครื่องมือในการเรียกข้อเท็จจริง และอำนาจในการรักษาผลประโยชน์ของพวกเขา ให้มีพื้นที่ในการต่อสู้ ต่อรองกับกลุ่มทุนธุรกิจและกลุ่มอำนาจต่างๆ ได้เพิ่มมากขึ้น และช่วยกันสร้างพัฒนาการใหม่หรือสถาบันแบบใหม่ๆ นอกเหนือไปจากบ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งพูดถึงกันมาโดยตลอด เช่น จัดตั้งศูนย์เรียนรู้และฝึกอบรมเกษตรกร , โรงเรียนชาวนา , ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ ให้เข้ามาช่วยกันแก้ปัญหาของเกษตรกร

รายการอ้างอิง

เอกสาร

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน . (2551). **สารธารณคดีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร. (2542). **วาทกรรมกับการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอย่างอื่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ประเวศ วะสี. (2539). **พุทธเกษตรกรรม: กับสานตีสู่ของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- มนัส วัฒนาศักดิ์ (บก.). (2547). **การพัฒนาวงจรอาหารที่ยั่งยืน (ระยะที่ 2)**. โครงการวิจัยการจัดการทรัพยากรเพื่อสันติภาพและความยั่งยืนลุ่มน้ำท่าจีน-แม่กลอง. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เลิศชาย ศิริชัย. (2549). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนในเขตจังหวัดชายแดน ภาคใต้จากความรุนแรงสู่สันติวิธี: ศึกษากรณีการเคลื่อนไหวของชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี. ใน อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย (บรรณาธิการ), **ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้งกรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้**. (หน้า 373-443). กรุงเทพฯ: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). **เส้นผมบังภูเขา: ความคิดสามัญเชิงวิพากษ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เด็อนตุลา.
- Bennett, T. (1994). Popular Culture and 'the turn to Gramsci'. In John Storey (Eds.), **Culture Theory and Popular Culture**, New York: Harvester Wheatsheaf.
- Bourdieu, P. (1977). **Outline of a theory of Practice**. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Certeau, M. (1980). On the Oppositional Practice of everyday Life. **Social Text** : theory/culture/ideology. 1(3): 3-44.

สัมภาษณ์บุคคล

- ภาณุ พิทักษ์เฝ้า, สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2551
- มารุต ลอยผา, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2551
- ดวงดาว รัตน์นะ, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2552
- นาบุญ นาวาบุญนิยม, 12 มิถุนายน 2552
- ฟ้าติ่มะ หมัดอะดัม , สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2552
- สมศรี แสงระวี, สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2552
- ณพงศ์ แสงระวี, สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2552